

הקדמה

זכר עשה לנפלאותיו, חנון ורחום ד'. טרף נתן ליריאו, יזכור לעולם בריתו
(תהילים קי"א ה)

זכרונם של צדיקים אינו פג גם ברכות עתים, ואם אמנם יש קצבת זמן להספדם הרי לזכרון שמם אין הפסק. עתה כעבור זמן ועדנים מהסתלקותו של מו"ר רבי שלום נתן רענן קוק זצ"ל הצלחנו בע"ה להתגבר על עיכובים ומכשילים ולהוציא לאור ספר זכרון לכבודו, להפיץ תורתו ולהודיע דרכיו, להקים שם ולעשות נפש.

"הצדיקים אין בונין להם נפש על קברותיהם שדבריהם הם זכרונם, ולא יפנה אדם לבקר הקברות" (רמב"ם הל' אבל פ"ד ה"ד). "כלומר שלא יביט אדם לבקר מפני הבנין ההוא כי אם למעשיהם הטובים יפנה וזה די להם לזכרון תמיד" (ריב"ש סי' תכ"א). אולם משהתמעט כבוד התורה והתרופפה הזיקה לתלמידי חכמים התקבל בישראל מנהג להציב יד לזכרונם של צדיקים בסגנון מיוחד להם, ולעשות את הקמת שמם לחטיבה בפני עצמה, כדי לרומם את כבוד התורה ולקרב את הלבבות לדרישת דבריהם של צדיקים. בכינוס דבריהם וקביעתם בצביון של זכרון לשמם והידור כבודם מתקיימות שתי דרישות אלו, הן לימוד והפצת משנתם והן הגדלת שמם בציבור, עד שכל החוזים ביקרא דאורייתא יפנו לדבריהם ומעשיהם של צדיקים.

בספר זכרון זה אנו עורכים נר תמיד למו"ר זצ"ל, ושלהבת תהא עולה מאליה להגדיל תורה ולהאדירה, להרבות אורה וחסדה, אמיתה ויושרה. משוך חסדך ליודעך וצדקתך לישרי לב.

*

קראנו את שם הספר "בשמן רענן" שבו רמוזים שמותיהם של מו"ר "שלום נתן" ורעייתו הרבנית מרת "בתיה מרים" רענן.

בספר הזכרון חמישה מדורים:

א. זכר נתן. תולדותיו ודברי זכרון והספד.

ב. מחשבות שלום. מדבריו במחשבה.

ג. אוסף דברי מחשבה מחכמי ישראל.

ד. דברי שלום. מדבריו בהלכה.

ה. אוסף דברי מחשבה מחכמי ישראל.

*

עטרת ברכות למרן הרב הראשי לישראל וראש ישיבת מרכז הרב, רבי אברהם אלקנה כהנא שפירא שליט"א, אשר ביוזמתו, בעצתו ובעידודו החלה וכלתה עריכת הספר. יהי ד' עמו לקומם ולבצר חומות התורה והיהדות, רמי הקומה ישפלו, ותשועת צדיקים מד'.

*

ברכה מיוחדת לרבנית מרת פנינה שפירא תחי', אחותו של מו"ר, שמסרה לידינו את אגרותיו של מו"ר לבית הוריו, ומתוכם נלקחו רבים מדברי תורתו ופרטים רבים מתולדותיו, כמו כן מסרה בע"פ פרטים מאלפים מתולדותיו ותולדות המשפחה.

*

תודתנו נתונה לכל המשתתפים והמסייעים בעריכת הספר:
הרב יוחנן פריד, שערך את הקונטרס "נתן תורה" שחוזר ומתפרסם כאן בשנית.

הרב דוד לנדאו, שחזר והגיה את הקונטרס והשלים את המקורות.
הרב יצחק ריגר, שערך רבים משיעוריו של מו"ר.
הרב חיים צבי רוזנברג, שערך את תולדותיו של מו"ר, והשקיע ממיטב כשרונו באריגת התולדות וחיבורם למסכת אחת.
כמו כן סייעו בידינו:

הרב ברוך קוך, הרב שלמה כץ, הרב יוחנן ישמח והרב דוד רוט שליט"א, שעסקו בהגהות הספר.
הרב זלמן ברוך מלמד שליט"א
הר"ר יעקב כ"ץ הי"ו

אחרונים חביבים מנהלי הוצאת הספרים "נחלה" הרב דניאל כהן, הרב אליהו קפלן והרב זאב סולטנביץ, ולצוות העובדים שלא חסכו טורח ויגיעה להוציא מתחת ידם דבר נאה ומתוקן.
כולם יתברכו ממקור הברכות כבריות גופא ונהורא מעליא, חיים וברכה למשמרת שלום.

פתח דבר

בבואנו להציב יד לזכרו של מורנו ורכנו הרב שלום נתן רענן קוק זצ"ל, עולה בלבנו דמותו האצילה ומשתקפת בה יחודה של תורת ארץ ישראל שמהותה מוגדרת בדברי המדרש "וזהב הארץ ההיא טוב שאין תורה כתורת א"י" (בר"ר ו' ט"ז). עניינו של הטוב המיוחד לתורת א"י מתבאר מתוך דברי הגמ' בקידושין (מ' ע"א) "אמרו צדיק כי טוב, וכי יש צדיק טוב וצדיק שאינו טוב, אלא טוב לשמים וטוב לבריות זהו צדיק טוב" ואף הטוב שבתורת א"י מתפרש בדרך זו, שהרי תלמידי חכמים שבא"י מנעימים ונוחים זה לזה בהלכה (סנהדרין כ"ד). מו"ר זצ"ל שא"י בכלל ותורת א"י בפרט היו חביבות עליו עד לאחת, גילם בתכונותיו העדינות ובהליכותיו הנעימות את דרכה של תורת א"י, שבה ועל ידה שלימות תמימותה של תורה, "אימתי היא תמימה כשהיא משיבת נפש" (ילק"ש תהילים י"ט).

אמנם האור הטוב גנוז בתורה גופא, ות"ח בכללם קרויים חברים, "ואינם זזים משם עד שנעשים אוהבים זל"ז" (קידושין ל). אלא שבתורת חו"ל האור מעולף במחשכי לב רגז וצללי קפדנות, ואילו סגולת מתוותא דא"י להתרומם בהם מסיגי ריב וטינה. (עי' גיטין ז ע"א ונדרים כ"ב ע"א). וכפי מדת אחיזת דרישת ציון בלב ת"ח בכל מקום שהם כן מופיעה רוממות תורת א"י בקרבם. "ולציון יאמר איש ואיש יולד בה, אחד הנולד בה ואחד המצפה לראותה" (כתובות ע"ה). מו"ר זצ"ל שאהבת ציון נקשרה בלבו מיום עמדו על דעתו, ושאף מעודו להשתתף בשיבת עדר ד' לארץ קודשו ועמה שיבת שלימותה וקיומה של תורה, התברך בשפעת טובה של תורת א"י, תורת חסד וחוכמת לב, עד שהיתה כמגילת ספר הכתובה עליו וניכרת בכל הליכותיו. ומאז בואו אל הקודש וכניסתו לפני ולפנים בבית מו"ח הרוא"ה הגדול, גבהו דרכיו בחורת חסד ועמקו מחשבותיו בחכמת הלב, ומתוכם ירד ליסוד משנתו של הראי"ה שעולמו חסד יבנה, ולא נטל את לבוש האורה לכסות עיניים, אלא שנה מדותיו של הכהן הגדול מאחיו ועביד עובדיה דאהרן, וזו תהילתו וכבודו.

ויש במדת הטוב הגנוזה בתורה דרגא לפנים מדרגא. אין העולם מתבשם בכל מאודה של מדת הטוב אלא כשהיא מאוגדת עם מדת גבורתה של תורה וממתיקתה בנועם ימינה. ואכן ת"ח שיש בהם דעת ממוזגים את תוקף הגבורה של "אלוף בתורה ובמצוות" (ברכות י"ז) עם ענוות החסד

של "עמית בתורה ובמצוות" (שבועות ל'). "גדולה דעה שניתנה בין שתי אותיות, שנאמר א' דעות ד'" (ברכות ל"ג). שתי מדות אלו המתאחדות במדת תפארת כלולות כאחד בתורה ה"נתונה באש שחורה הכתובה על גבי אש לבנה" (ירושלמי שקלים פ"ו ה"א). ועם קבלת התורה נסמכו ישראל בשתי אשות אלו. "והתפארת זו מתן תורה" (ברכות נ"ח). וכפי הופעת קדושת הדעת כן מתמזגים מדות הקודש הללו. ושכחה של תורת א"י שבה הגבורה מתובלת בחסד "וראש עפרות תבל על שם תבלין שבתוכה, זו התורה" (ספרי פר' האזינו).

שלימות זו של חכמי א"י היתה גלויה באשיותו של מו"ר זצ"ל, שעם היותו אלופינו בתורה ובמצוות, ועמדנו לפניו ושנינו פרקו בעמקי הלכה ובעיוני אגדה, היה עם זה כעמיתנו בתורה ובמצוות והתהלך עמנו כאח וכריע. גם ממכות פרושים שנלכד בשחיתותם לא מנע מדת טובו וענוונותו. אף דירת מגוריו בבית הרב היתה כבית התלמידים, והיוותה "ביתא דרבנן" כפשוטו וכמשמעו, והוא וב"ב הקריבו את פרטיותם למען כבוד התורה, מלבד זאת שביתם היה פתוח לרוחה לכל עובר ושב והתארחו בו כל איש מצוק ומר נפש, עד שהיה ביתם כמדבר המופקר לכל. ובכך היה הבית הגדול הזה כאשל שנטע אברהם אבינו לכל מובניו, הן להכנסת אורחים והן לישיבת חכמים, "אשל פונדק, אשל סנהדרין" (בר"ר נ"ד ו'). והתלכדות זו של חסד ואמת באיש וביתו מהוה מופת לדרך שיסד אברהם אבינו "אשר יצוה את בניו ואת אחריו ושמרו דרך ד' לעשות צדקה ומשפט".

הרהורי דברים אלו העולים על לבנו לעת כזאת, עת פתיחת שערי זכרון וכבוד למו"ר זצ"ל, מאמצים את רוחנו להמשיך ולעלות במסילת הישרים אשר הדריכנו בה, המסילה העולה בית א-ל, ולהחזיק במעוז תורת א"י האוצרת כל מעגל טוב, ובכך תורתו ודרכו בקודש הולכים וניטעים בתוכנו, משתמרים ומתברכים, ואורח צדיקים כאור נוגה הולך ואור עד נכון היום.